

Novi Duhovi ili nova duhovnost?

Stipe Odak

stipe.odak@gmail.com

UDK: 231.3:226.6

291.11

316:2 Mardešić, Ž.

Prethodno priopćenje

Primljeno: 16. srpnja 2011.

Prihvaćeno: 2. rujna 2011.

Rad donosi promišljanja o ulozi kršćanstva u obnovi suvremene kulture. Glavna okosnica istraživanja je događaj Duhova, opisan u Djelima apostolskim, koji predložuje ujedinjenje svetog i sekularnog obnovom zajedničkog razumijevanja i doživljavanja. Objava Boga koju razglašava prva Crkva jest kontrapozicija narušenu jedinstvu opisanom u događaju Babilona. Duhovi, kao model obnove jedinstva čovječanstva, prototip su svakog kršćanskog navještaja, a na njega se uvelike oslanja i Drugi vatikanski koncil. Posebna pozornost u ovom radu posvećena je viziji »koncilskog kršćanstva« u radovima Željka Mardešića koji nude prvorazredni teološki korpus na crti koncilske obnove. Kršćanstvo, kako ga vidi Mardešić, odmaknuto je od bilo kakvog projekta ideologizacije, politizacije ili sekularizacije. Krize vjere modernog vremena nastale su uvelike zbog neadekvatnog odnosa prema tim izazovima. Kao simptom te krize pojavljuju se i novi duhovni pokreti, oblik eklektične i neobvezne duhovnosti koja postaje konkurent institucionaliziranim religijama. U zaključku rada posvješćuje se potreba obnove evangelizacije i dijaloga sa svijetom koji ne bi trebao biti niti osuđivački niti mimikrijski, već zreo, autentičan, nadahnut, optimističan i ispunjen dubokim povjerenjem u personalizam i slobodu.

Ključne riječi: Duhovi, babilonska kula, koncilsko kršćanstvo, novi duhovni pokreti, lingvističke teorije, hermeneutika.

Uvod

Uloga kršćanstva u obnovi suvremene kulture pripada među najzanimljivije teološke rasprave. Želeći izbjeći pogreške prošlosti i zamke neprikladne prilagodbe tekovinama moderne civilizacije, traži se model djelovanja koji će biti učinkovit, poticajan i suradnički. Drugi vatikanski koncil jest temeljni pre-

okret u promišljanju odnosa Crkve i suvremenog svijeta. On je u viziji Željka Mardešića također polazišna točka svakog budućeg napretka i duhovne obnove koja neće nastupati s pozicije moći, ali koja također neće podleći marketinškoj ideologiji brzog zadovoljenja potreba ili dokoličarske zabave. U razmišljanju o tom novom modelu u ovom se radu vraćamo na same trenutke rađanja Crkve, tj. na događaj Duhova i u njemu iščitavamo poticaje za novi model kršćanskog djelovanja. Narativnom i egzegetskom analizom želi se jasnije osvijetliti društvena promjena koja je nastala tim događajem, osobito činjenica ponovnog društvenog ujedinjenja koja stoji kao kontrapozicija temeljnom razjedinjenju opisanom u događaju o babilonskoj kuli. Duhovski događaj u svojim teološkim i društvenim posljedicama ujedno je važan ključ za razumijevanje Mardešićeve vizije »koncilskog kršćanstva« na crti dijaloga i suradnje, ali uvijek podalje od bilo kakve ideologije i svođenja kršćanstva na politički program. »Koncilsko kršćanstvo« za Željka Mardešića ujedno je i model suprotan sekulariziranom i institucionaliziranom kršćanstvu, za koje on smatra da ima duboku odgovornost za suvremenu krizu duhovnosti. U pozadini te nemoći »svjetovnog kršćanstva« da dadne odgovor na duboke težnje modernog čovjeka, razvili su se novi duhovni pokreti, nudeći vlastiti uvid u mistično, uvid koji je često shvaćen vrlo pragmatično, eklektično i kratkotrajno. Stoga se novi događaj Duhova mora bitno razlikovati od te »nove duhovnosti«, šireći obzore slobode, ali krećući od osobne promjene i poruke Evanđelja koja je u konačnici uvijek radikalno čovjekoljubna.

1. *Duhovi Babilona*

Naša analiza počinje događajem Duhova kako je opisan u 2. poglavlju Djela apostolskih:

»Kad je napokon došao dan Pedesetnice, svi su bili zajedno na istome mjestu. I eto iznenada šuma s neba, kao kad se digne silan vjetar. Ispuni svu kuću u kojoj su bili. I pokažu im se kao neki ognjeni razdijeljeni jezici te siđe po jedan na svakoga od njih. Svi se napuniše Duha Svetoga i počеше govoriti drugim jezicima, kako im već Duh davaše zboriti. A u Jeruzalemu su boravili Židovi, ljudi pobožni iz svakog naroda pod nebom. Pa kad nastaje ona huka, strča se mnoštvo i smete jer ih je svatko čuo govoriti svojim jezikom« (Dj 2, 1-6).

Navedeni događaj opisuje ono što se obično naziva »rođenje Crkve« i taj pojam je najbolje shvatiti u doslovnom smislu, tj. u smislu izlaska u svijet nekoga što je već prije bilo začeto. Izraz kojim započinje ovaj ulomak »kada su se ispunili dani« (Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν, Dj 2, 1)¹ u Lukinoj teologiji ima osobito važnu, demarkacijsku ulogu. Njime se obilježavaju počeci

¹ Grčki tekst je citiran prema: Erwin NESTLE, Barbara ALAND, Kurt ALAND (ur.), *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 271993.

presudnih etapa svete povijesti. Taj isti izraz nalazimo kod Isusova rođenja (Lk 2, 6) te kod ulaska u Jeruzalem (Lk 9, 51). Ovaj treći spomen u Lukinu dvostrukom djelu označava ujedno novo razdoblje svete povijesti, razdoblje – kao što se vidi iz Petrova govora – početka univerzalne Crkve.² Osobito zanimljiv detalj je način izlaska te mlade Crkve u svijet: ispunjeni Duhom Svetim počinju govoriti *drugim* – ili možda bolje reći – *drukčijim* jezicima (ἑτέροις γλώσσαις, Dj 2, 4). Nameće se spontano pitanje o naravi tih jezika. Vrlo često se ta pojava na Duhove izjednačavala s glosolalijom, govorom u nepoznatim jezicima koji je zabilježen u Pavlovim poslanicama. Međutim, ako malo bolje promotrimo pruženi opis zaključujemo da nije riječ o istom fenomenu. Govor u jezicima koji se pojavljuje kao dar Duha u Pavlovim zajednicama zapravo nitko ne razumije i potreban je poseban »dar tumačenja« da bi se objasnio sadržaj toga govora.³ S druge strane, događaj Duhova opisan je tako da ih je »svatko čuo govoriti svojim jezikom«. U Petrovoj propovijedi vidimo da je riječ o ispunjenju proročanstava o izlivanju Duha u »posljednjim danima«. ⁴ Osim toga, vrlo je zanimljivo analizirati lingvističku pozadinu samoga događaja u kojoj Pedesetnica čini protutežu pomutnji Babilona.

U naratološkoj crti Knjige postanka razdvajanje jezika posljednja je etapa biblijske prapovijesti, ujedno i najsnažniji oblik razdvajanja koje je počelo narušavanjem čovjekova odnosa s Bogom, a završilo nemogućnošću komunikacije među ljudima (babilonskom pomutnjom). Razdvojenost jezika toliko je traumatičan događaj da gotovo sve kulture imaju neki oblik mita o jedinstvenom prajeziku i njegovu zaboravu. Jezik je ne samo osnovno sredstvo razgovora, već i osnovno sredstvo razumijevanja svijeta koji nas okružuje. Prije nego što su se govori razdvojili u Bibliji se navodi: »Sva je zemlja imala jedan jezik i riječi iste« (Post 11, 1). U trenutku kada riječi više nisu iste gubi se mogućnost komunikacije među govornicima, ali i zajednički referentni okvir za tumačenje svijeta. Kada više riječi nisu iste onda ne postoji ni zajednički odnos prema stvarima niti se one više mogu nazivati jednim imenom. Kao što je Ludwig Wittgenstein rekao: »*Granice moga jezika granice su i moga svijeta*«, ⁵ a svijet ispunjen mnoštvom jezika odjednom biva omeđen i mnoštvom granica koje su vrlo često nepremostive.

Iskustvo te duboke razdvojenosti stoljećima je poticalo ljude na razmišljanje o naravi tog »prvotnog jezika«. Vulgata navodi da je Adam nazivao različite životinje »nominibus suis« (*appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia*

² Usp. Raymond E. BROWN, Joseph A. FITZMYER, Ronald E. MURPHY (ur.), *The Jerome Bible Commentary*, 2, Englewood Cliffs (NJ), Prentice-Hall, 1996, 171.

³ Usp. »Ako tko govori drugim jezikom – dvojica, najviše trojica, i to jedan za drugim – jedan neka tumači; ako pak ne bi bilo tumača, neka šuti u Crkvi, neka govori sam sebi i Bogu« (1 Kor 14, 27-28).

⁴ Dj 2, 17-21 upućuje na riječi proroka Joela 3, 1-5.

⁵ »The limits of my language mean the limits of my world« (Ludwig WITTGENSTEIN, *Tractatus Logico-Philosophicus*, New York (NY), Routledge, 2005, 149).

et universa volatilia caeli et omnes bestias terrae..., Post 2, 20).⁶ I tradicionalno se smatralo da su ta imena odražavala unutarnju bit svih živih bića.⁷ Prema toj ideji izvorni se jezik zapravo nalazio na istoj razini sa stvorenim svijetom. Ako analiziramo sve današnje prirodne jezike primjećujemo da se razdvajaju u dvije razine. Prema Hjelmslevu, riječ je o planu sadržaja i planu izraza koji su analogni de Saussureovoj podjeli na označitelja i označeno.⁸ Pojednostavljeno rečeno, postoji razina stvarnosti o kojoj govorimo i ona čine plan sadržaja. Međutim, riječi kojima imenujemo i opisujemo tu stvarnost su proizvoljne i s njom nemaju neku temeljnu unutarnju poveznicu. Znakovi, prema strukturalističkoj teoriji, dobivaju svoje značenje tek mjestom koje zauzimaju unutar ukupne »strukture« jezika, tj. u relaciji s drugim znakovima. Njihovo značenje ne postoji »po sebi«, već nastaje kao rezultat sličnosti i razlika. Drugim riječima, izrazi se nalaze na posve drugačijoj razini od stvarnosti i oni ne izražavaju ništa od njihove unutarne biti. Da bismo to bolje razumjeli dobro je prisjetiti se primjera djeteline koji navodi Umberto Eco u svojem predavanju naslovljenom »San o savršenom jeziku«:

»Ako nacrtam figuru s tri latice koja predstavlja djetelinu i onda dodam još jednu laticu, nacrtao sam djetelinu s četiri lista: ova dva plana su podudarna. Nasuprot tome, ako napišem riječi djetelina i onda je ponovno napišem s, recimo, dva slova a ili dva slova t, nisam time predstavio djetelinu s četiri lista, jednako tako, ako napišem djetelina izostavljajući slovo t, time nisam predstavio djetelinu kojoj nedostaje jedna latica. Ova dva plana nisu podudarna. Takva arbitrarnost je tragateljima za savršenim jezikom uvijek izgledala kao nesretni rezultat babilonskog prokletstva. Kako bi predivan bio jezik u kojemu bi riječ pas prirodno i evidentno opisivala sve osobine psa i u kojemu bi svaka najmanja modifikacija riječi izražavala najmanju varijaciju u prirodi, ponašanju i osobinama psa.«⁹

Ukratko, događaj Babilona ima puno dublje posljedice nego što se čini na prvi pogled. On ne uništava samo zajedništvo među ljudima, onemogućujući spontanu komunikaciju i zajedništvo, već čini puno dublji usjek u čovjekovu življenu stvarnost. Gubljenjem izvornog jezika čovjek zapravo gubi mogućnost da »stvari naziva njihovim imenom«. Gubi se unutarnja poveznica između stvarnosti i izraza za koju se pretpostavlja da je u početku postojala. To u konačnici ne dovodi samo do nerazumijevanja među različitim jezičnim skupinama ljudi, već i do nerazumijevanja među svim ljudima uopće. Kada je nestala unutarnja poveznica između stvari i govora o njima, otvara se mogućnost da

⁶ Robert WEBER i dr. (ur.), *Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem*, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 1983.

⁷ Usp. Umberto ECO, *The Dream of a Perfect Language* (26.11.1996), <http://aymara.org/biblio/html/dream4.html> (20.09.2011).

⁸ Usp. Rolan BARTHES, *Elementi semiologije*, u: Rolan BART, *Književnost, mitologija, semiologija*, Beograd, Nolit, 1979, 281-352.

⁹ ECO, *nav. dj.*

se iste stvari nazivaju vrlo različito. U svojoj studiji »Nakon Babilona: Aspekti jezika i prevođenja«,¹⁰ Georg Steiner analizira kako jezik vrlo lako postaje sredstvo ideologije koja počinje stvarati svoju vlastitu terminologiju. Idiom fašizma i komunizma vrvi riječima kao što su »mir«, »sloboda«, »napredak«, »volja naroda« itd. To su zapravo posve iste riječi koje koristi i jezik predstavničke demokracije, ali one se, iako zvuče isto, u ta dva idioma odnose na posve različite stvarnosti.

Pirandello je tu tešku kob razdvojenosti plana izraza i plana sadržaja u svojoj drami »Šest lica traži autora« opisao kao sve zlo:

»OTAC: Ali tu i jest čitavo zlo! U riječima! Svi unutra posjedujemo svijet stvari, svatko svoj svijet stvari! A kako se možemo razumjeti, gospodine, ako u riječi koje ja izgovaram stavljam smisao i vrijednost stvari kakve su u meni, dok ih onaj tko sluša neizbježno prihvaća sa smislom i vrijednošću koje imaju po sebi, svijeta kakav on unutra posjeduje? Mislimo da se shvaćamo; nikad se ne shvaćamo!«¹¹

Noam Chomsky je išao i korak dalje. Opisujući »univerzalnu gramatiku« tvrdio je da svi ljudi posjeduju urođenu jezičnu predispoziciju koja pomaže organizirati iskustvo na specifičan način.¹² Drugim riječima, to bi značilo da svi ljudi imaju jednaku unutarnju logiku doživljaja, ali da je na fenomenološkoj razini izražavaju različitim fonološkim strukturama, što onemogućuje komunikaciju među njima.

Kada smo malo podrobnije analizirali tragediju Babilona, možda bolje možemo razumjeti novost koju opisuje događaj Duhova. Zapravo, riječ je o ponovnom uspostavljanju jedinstva među ljudima:

»Svi su bili izvan sebe i divili se govoreći: 'Gle! Nisu li svi ovi što govore Galijski? Pa kako to da ih svatko od nas čuje na svojem materinskom jeziku? Parti, Međani, Elamljani, žitelji Mezopotamije, Judeje i Kapadocije, Ponta i Azije, Frigije i Pamfilije, Egipta i krajeva libijskih oko Cirene, pridošlice Rimljani, Židovi i sljedbenici, Krećani i Arapi – svi ih mi čujemo gdje našim jezicima razglašuju veličanstvena djela Božja« (Dj 2, 8-11).

Kao što vidimo, to je ostvarenje duboke čežnje čovječanstva za uspostavljenjem jedinstvenog jezika. Na tragu spomenutih lingvističkih teorija mogli bismo ustvrditi da je riječ o svojevrstnom uništavanju granice između sadržaja i govora, prelaženje u gramatiku univerzalnog iskustva koja uzrokuje da svatko čuje i razumije kako se »razglašuju djela Božja«. Na taj način događaj Duhova jest potpuni obrat u odnosu na događaj Babilona. Gledano u geometrijskoj perspektivi, sam proces se događa obrnuto. Dok babilonska kula predočava željeni uspon čovjeka na nebo, Duhovi nastaju spuštanjem Boga na zemlju. Dok je

¹⁰ Usp. Georg STEINER, *After Babel: Aspects of Language and Translation*, London, Oxford University Press, 1975.

¹¹ Luigi PIRANDELLO, *Šest osoba traži autora*, Zagreb, ABC naklada, 1995, 50.

¹² Wiktor OSIATYNSKI, *On Language and Culture*, Noam Chomsky interviewed by Wiktor Osiatynski (1984), <http://www.chomsky.info/interviews/1984----.htm> (20.09.2011).

babelonska kula trebala biti egzaltacija čovjekove svemoći, Duhovi postaju proglas Božje veličine.

Napokon, ovaj događaj rađanja Crkve ujedno ima i programatski karakter. Duhovi su model po kojem se treba događati svaka buduća obnova svijeta. Kršćanstvo je, dakle, pozvano ući u dijalog sa svijetom, proglašavati vlastito iskustvo Boga i na taj način postati neki oblik »univerzalnog jezika« koji će progovarati ljudima svih krajeva i kultura. Događaj Duhova nije niti sveti rat niti apokalipsa. Iako je riječ o spuštanju »ognja s neba«, on u ovom slučaju nema funkciju uništenja već oduševljenja. On je poticaj na nenasilan iskorak, na obnovu jedinstva i izvornog zajedništva. Možda bismo na ovom mjestu mogli parafrazirati Mt 19, 8 i reći: Zbog tvrdoće ljudskog srca nastaje razdvojenost među ljudima, ali u početku ne bijaše tako.

2. *Kršćanstvo u dijalogu – Mardešićeva vizija*

Cijelo naše prvo poglavlje tvori svojevrsan uvod u Mardešićevu viziju kršćanstva koja je koncilska, ali u svom temelju duhovska. U odnosu kršćanstva i svijeta (suvremene kulture) on uviđa dva temeljna problema: potpunu identifikaciju sa svijetom te potpun odmak od svijeta. U oba slučaja posrijedi je iznevjeravanje proročke uloge. Prerečeno u lingvističke termine, riječ je o dvije krajnosti. Na jednom kraju stoji potpuno preuzimanje jezika i termina svijeta, a na drugom potpuno povlačenje unutra i neki oblik kulturnog autizma. Ni jedan ni drugi put, Mardešić smatra, nije plodonosan.

Analizirajući pojavu novih duhovnih pokreta u zapadnim društvima, iznosi tezu da je njihov nastanak uvelike uvjetovan nesposobnošću kršćanstva da ponudi novinu i zadovolji duhovnu žeđ ljudi:

»Sekularizirani čovjek vrlo rijetko izabire crkveno kršćanstvo za svoju religiju, dok svjetovno kršćanstvo uopće ne prihvaća, jer ono živi iste tlapnje kao otuđeni svijet. Radije se obraća nekršćanskim religijama koje su bolje sačuvala i duže održale naravne religiozne sadržaje u sebi. Iz toga proizlazi da je današnji uspjeh nekršćanskih religija usko povezan s neuspjehom kršćanstva koje se previše iskazalo u pragmatičkom i humanističkom nastojanju, izgubivši tako privlačnost misterija. Zato ovo masovno odlučivanje za izvankršćansku religioznost nije toliko uzrok koliko posljedica krize i neuspjeha svjetovnog kršćanstva. (...) Za mnoge naše suvremenike kršćanstvo je postalo površno, potrošačko, funkcionalističko, nereligiozno, politizirano i nekritičko; odviše slično svijetu, da bi taj svijet otkupilo i spasilo. Pa kao što sekularizirani čovjek teško može naći odgovor na svoja bitna pitanja u području svjetovnih rješenja, tako ih isto ne nalazi u crkvenim učenjima, koja su postala sastavni dio tog sekulariziranog svijeta.«¹³ (objavljeno pod pseudonimom Jakov Jukić)

¹³ Jakov JUKIĆ, *Budućnost religije. Sveto u vremenu svjetovnosti*, Split, Matica hrvatska, 1991, 99-100.

Ovakav ton može nam se činiti vrlo neobičan, osobito ako imamo na umu česte kritike da Katolička crkva i kršćanstvo općenito zaostaju za svijetom koji se nastavio razvijati svojim vlastitim tokom. Međutim, ova kritika nije ni u kojem slučaju »predmoderna« ili reakcionistička, već bi je najbolje bilo opisati kao »proročku«. Prema Mardešiću, put kršćanstva bi bio onaj izvorni – uključiti se u dijalog, ali pritom težiti tome da se, slikovito rečeno, »stvari nazivaju svojim imenom«. Kršćanstvo koje se po svaku cijenu želi »svidjeti svijetu« zapravo je karikatura koja kad-tad postaje sredstvo političke ideologije i, samim time, izdaja religijske ideje. Rezultat toga su, kako Mardešić kaže, nesretni »brakovi« između religije i politike koji uvijek završavaju nepovoljno za religiju, dok politika iz njih može izvući barem neke privremene i prolazne koristi.¹⁴ U takvu odnosu stvari, religija vrlo lako postaje instrument za opravdavanje vrlo prizemnih interesa pojedinaca, kao što je bio slučaj s nacionalizmima i fanatizmima raznih oblika. Čim imamo situaciju da se religija počinje orijentirati u pojmovima koje joj nameće aktualna ideologija, ona se zatvara svojem proročkom pozivu i, umjesto da progovara svima, ona preuzima neki vrlo ograničen idiolekt. U tom smislu, nije li paradoks da religije koje sve redom propovijedaju mir, danas nisu nikakav relevantan faktor u ostvarenju mira među narodima? Štoviše, suvremeni čovjek sve češće religije promatra kao čimbenik rata?

»Razloga za takav neuspjeh treba jamačno tražiti«, smatra Mardešić, »u prihvatanju političkog pojma mirotvorstva koje konfesije danas radije prihvaćaju – oponašajući državu jer su same neka vrsta države – nego što se usuđuju *vikati s krovova* ludost religijskog mirotvorstva. A to mirotvorstvo traži posve drugačije ili čak oprečne načine razmišljanja i djelovanja. Ono se prije svega upire na velikodušnost i dobrotu, a ne na proračunatost i domišljatost.«¹⁵

Na potpuno drugoj strani od poistovjećenja stoji potpuno odbijanje dijaloga sa svijetom, bijeg od moderniteta u kojem se prepoznaje glavnog neprijatelja svakog istinskog religijskog iskustva. U temelju takvog shvaćanja zapravo stoji jedno posve nekršćansko promatranje svijeta. Analizirajući pojavu integrizma i fundamentalizma, Mardešić primjećuje da u pozadini takvih svjetonazora stoji kršćanstvu potpuno strana gnostičko-dualistička slika svijeta. Rezultat toga je strah i nepovjerenje prema svijetu koji se izjednačuje s *Napasmikom*: »Zato se *Diabolos* vidi posvuda pa i ondje gdje ga zaista nema. (...) Posljedice toga su podcjenjivanje ljudske slobode, osobne odgovornosti i razumnosti u izgradnji ljudskoga društva (...)«¹⁶

Dualistička vizija radikalno uklanja nadu i optimizam, a shvaćanje Božjeg milosrđa je ograničeno u okvire pravedne nagrade za revnovanje. Tako dolazimo do paradoksa da fundamentalističko kršćanstvo postaje zagriženo i nepopustljivo, neprijateljsko i netrpeljivo. »Stoga, umjesto da svojom patnjom

¹⁴ Usp. Željko MARDEŠIĆ, Političke religije i novo mirotvorstvo, *Crkva u svijetu*, 33 (1998) 4, 412.

¹⁵ *Isto*, 414.

¹⁶ Željko MARDEŠIĆ, Politički dualizam i koncilsko kršćanstvo, *Nova prisutnost*, 1 (2003) 1, 14.

kristovski iskupljuju bližnje od zla u svijetu, fundamentalisti ih najradije i gotovo s nehinjenom srećom izručuju Sotoni.«¹⁷

Mardešić napominje da je novozavjetna slika svijeta radikalno drukčija. Isus doduše u više navrata opominje svoje učenike da ne podlegnu duhu ovoga svijeta, ali im nigdje ne zapovijeda da budu protiv njega. U poznatoj prispodobi o pšenici i kukolju (Mt 13, 24-30) vidimo zapravo jednu posve drugačiju logiku koja brani bojovne pothvate »istrjebljenja neprijatelja«. Govoreći u prispodobama Isus svoje učenike želi otvoriti jednoj novoj logici i novoj gramatici koju i učenici često vrlo teško slijede. Ako se prisjetimo Isusova suđenja, vidimo da on nedvosmisleno govori o svojoj vojsci koju bi mogao pozvati (Iv 18, 36), ali svoje kraljevstvo na zemlji odabire graditi drugačijim sredstvima. U skladu s time mogli bismo se složiti da:

»Uvijek u kršćanstvu postoji napast da kršćani napadnu svijet na posve isti način kako on napada njih – ne mogavši čekati da kukolj raste uz pšenicu – pa da se time nehotično izjednače s njim. Ako pak postoji neka razlika u usporedbi sa svijetom, ona bi trebala stajati u većoj dobroti od njega, a ne tek u manjoj nestrpljivosti da drugoga vidimo pobijeđena. Samim napadom na zlo ne raste nikada dobro.«¹⁸

Prema tome, Drugi vatikanski koncil za Mardešića je najznačajniji povratak na izvornu kršćansku tradiciju i prekid s dualističkim učenjem. Ulazeći u otvoren dijalog sa svijetom, priznajući njegove vrijednosti i autonomiju vremenitih stvari, uviđajući svoje vlastite propuste, otvara se put novom obliku evangelizacije koji nije niti osuđivački niti mimikrijski, već zreo, nadahnut, optimističan i ispunjen dubokim povjerenjem u personalizam i slobodu.

U stanju duhovnog traženja svijet postmoderne stoji pred izborom: novi Duhovi ili nova duhovnost? Ova potonja svijetu pokušava vratiti osjećaj za božansko, ali se kroz ezoterično-okultne prakse i *New age* formacije, vođene diktaturom individualizma, zapravo ponaša vrlo marketinški želeći odgovoriti na zahtjeve brze učinkovitosti, brze promjene, zabave i spektakla.¹⁹ Stoga Mardešić smatra da o »kršćanskoj dobroti ovisi u krajnjoj crti svijet postmoderne. Promijenivši sebe (...) možda ćemo učiniti da se drugi promijene, a da pritom ne izgube svoju slobodu. Uspiju li dakle kršćani izdržati u svojoj dobroti i u obrani tuđe slobode, možda će se dogoditi veliko čudo ljudskog spasenja i Božjeg milosrđa.«²⁰

Vraćajući se na kraju još jednom na promišljanje o događaju Duhova uočimo što znači ostvarenje zajedništva u slobodi. Ono se ne postiže niti zatvaranjem »u gornju sobu« u strahu od svijeta, niti utapanjem u masi, a još manje posezanjem za silom. Ako su kršćani pozvani biti sol zemlje (Mt 5, 13), onda moraju

¹⁷ Isto, 15.

¹⁸ Isto, 17.

¹⁹ Željko MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2007, 348-360.

²⁰ Isto, 365.

paziti da ne obljutave, ali ni da svojom jakošću zemlju ne učine neplodnom. Ako su svjetlo svijeta (Mt 5, 14), onda moraju paziti da pokazuju put u tami, a ne da oslijepe one koji im se približavaju.

Zaključak

Suvremena drama vjere samo je dio šire ljudske drame koja je, slikovito rečeno, otpočela zajedno s počecima ljudskog roda. Temeljna trauma ljudske egzistencije – razdvojenost i nerazumijevanje – prema biblijskom izvještaju otpočinju događajem grijeha koji se progresivno širi od razdvojenosti prvih ljudi od Boga prema razdvojenosti čitavog čovječanstva. To progresivno odvajanje opisano je u prvih šest poglavlja Knjige postanka koji kulminiraju narativom o babilonskoj kuli. Taj događaj čini najveći rasjek i prepreku u razumijevanju te raslojava jezik od neposrednog iskustva. Posljedično, razdvajanjem življene stvarnosti od govorene stvarnosti, jezični označitelji postaju arbitrarni, a čovjek gubi mogućnost unutarnjeg (bitnog) odnosa prema stvarima. Jezik tako više postaje manifestacija razdvojenosti nego jedinstva među narodima. Na jednak način jezična komunikacija među pojedincima uvijek u sebi nosi mogućnost krivog shvaćanja, tako da je i razumijevanje među ljudima uvijek samo aproksimacija kognitivne podudarnosti.

Događaj Duhova, opisan na počecima Djela apostolskih, donosi radikalnu novost u načinu ljudske egzistencije. Ovaj događaj koji stoji na početku rasta »obnovljenog čovječanstva« u Duhu Svetomu, kontrapozicija je babilonskoj traumi. U njemu se ponovno ostvaruje jedinstvo doživljaja i razumijevanja te jedinstvo akcije, svi oni ostvareni s pomoću iskustva Božje blizine. Duhovi su ujedno iskorak prve Crkve u svijet, a time i model svakog budućeg dijaloga koji uvijek treba biti u cilju obnove jedinstva i izvornog zajedništva ljudskog roda.

Taj dijalog je kroz povijest ulazio u mnoštvo stranputica i slijepih ulica. Analizirajući odnose kršćanstva i svijeta, Željko Mardešić uviđa dva osnovna ekstrema krivog dijaloga – s jedne strane asimilaciju, a s druge strane zatvaranje. Ni jedan ni drugi plan nemaju mogućnost ostvariti onu agendu koju kršćanstvu zadaje Drugi vatikanski koncil. Na zgarištima propalih projekata obnove čovječanstva od strane religija (uključujući kršćanstvo) u suvremeno doba rodili su se novi duhovni pokreti nudeći oblik brzih i neobvezujućih rješenja te odgovora na duhovne potrebe ljudi. Podalje od brakova politike i religije ili fundamentalističkog suprotstavljanja svijetu, Mardešić vidi novu mogućnost evangelizacije u povratku biblijskoj autentičnosti koju čini »uvijek veća« dobrota, optimizam i radost, povjerenje u čovjeka te opominjanje bez osuđivanja. Kao što događaj Duhova pokazuje, obnova čovječanstva može se dogoditi tek obnovom zajedništva u slobodi, zajedništva koje dolazi kao rezultat življenja božanskog nadahnuća koje otvara vrata novom jeziku cjelovita razumijevanja svijeta i čovjeka.

Stipe Odak

New Pentecost or new spirituality?

Summary

The paper presents contemplations about the role of Christianity in renewing modern culture. The central point of the research is the event of the Pentecost, described in the Acts of the Apostles, that represents the union of the sacred and secular in the renewal of mutual understanding and experience. The revelation of God disseminated by the original Church is juxtaposed to the broken unity described in the building of the tower of Babylon. The Pentecost, as a model of renewal of unity of mankind, represents a prototype of any Christian announcement, and the Second Vatican Council leans on it to a great extent. Special attention is paid to the vision of »Council Christianity« in the writings of Željko Mardešić that offer a first-rate theological corpus in keeping with the Council renewal. Christianity as seen by Mardešić is far from any project of ideologisation, politicisation or secularisation. The crises of faith in modern times have greatly been promoted by an inappropriate response to the challenges. As a symptom of the crisis there also emerge new spiritual movements, a form of the eclectic and informal spirituality that is beginning to compete with institutionalised religions. The last section of the paper makes suggestions for renewing the evangelisation and dialogue with the world that should neither be judgemental nor mimetic, but mature, authentic, inspired, optimistic and filled with deep confidence in personalism and freedom.

Key words: Pentecost, tower of Babylon, Council Christianity, new spiritual movements, linguistic theories, hermeneutics.